

УДК 658.821:334.72

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-4-2-42

О.Б. Підлужна, канд. геогр. наук
доцент кафедри економіки підприємства

І.О. Федуняк, канд. екон. наук
доцент кафедри економіки підприємства

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

КОНКУРЕНТОСТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ОЗНАКИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ

В статті систематизовано підходи до визначення сутності «конкурентостійкість». Приділено увагу аналізу «конкуренція» та «конкурентостійкості». Узагальнено зміст даних понять.

Ключові слова. Конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоздатність, конкурентостійкість, підприємство, система, цінність, середовище.

Постановка проблеми. Забезпечення конкурентостійкості підприємств у сучасних ринкових умовах функціонування є як критерієм (на поточному рівні), так і основою ефективності їхньої діяльності (на стратегічному рівні). Тільки постійне вдосконалення, пошук нового, використання новітніх технологій та методів організації виробництва та управління допоможуть підприємствам досягти і втратити стійке положення на конкурентному ринку [14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням конкурентостійкості займаються такі вчені: Гудзинський О.Д., Гуренко Т.О., Дикань В.Л., Єрмаков О.Ю., Сімах Ю.А., Судомир С.М., Судомир М. Р., Кірейцев Г.Г., Пономарьова М. С., Нестеренко С.А., Тридід О.М. та інші. Незважаючи на це, й досі немає єдиного погляду щодо визначення даного поняття.

Метою даної статті є узагальнення поняття «конкурентостійкість». Для досягнення поставленої мети були розглянуті різні теоретичні підходи до трактування поняття «конкуренція» та «конкурентостійкість», визначена їх змістовна сутність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною ознакою ринкової економіки, до якої перейшла наша держава, є конкурентна

боротьба, суперництво підприємців за одержання максимальних прибутків [15].

Дослідженням проблем конкуренції займалися: Г.Л. Азоєв, Г.Л. Багієв, С.Л. Брю, О.Д. Гудзинський, К.Р. Макконелл, Л.В. Нагірна, С.А. Нестеренко, М. Портер, Судомир С.М., Судомир Р.М., Р.А. Фатхутдінов, А.Ю. Юданов та інші дослідники.

Визначення поняття «конкуренція»

Джерело	Визначення
Г.Л. Азоєв	суперництво у будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами, зацікавленими у досягненні спільної мети
Г.Л. Багієв, Х.Анн	економічний процес взаємодії, взаємозв'язку та боротьби комерційних суб'єктів ринкової системи в процесі створення, збуту та споживання матеріальних благ. Це регулятор ринкових відносин, стимулятор НТР та ефективності суспільного виробництва
К.Р. Макконелл, С.Л. Брю	це існування на ринку більшої кількості незалежних покупців та продавців, здатність вільно входити на ринок та лишати його
С. А. Нестеренко	це такий механізм, який за умов правильного ухвалення управлінських рішень дозволяє досягти результативної діяльності підприємства
Н. С. Педченко	є об'єктивним економічним явищем, яке в розвиненому товарному виробництві примушує господарчі суб'єкти прагнути до збільшення прибутку за рахунок розширення масштабів діяльності, зростання продуктивності праці та удосконалення форм організації виробничого процесу
Н. І. Перцовський	Процес управління суб'єктом власними конкурентними перевагами для досягнення своїх цілей у боротьбі з конкурентами, за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах.
Р.А. Фатхутдінов	це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами з метою одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах
М.С. Рябуха	це сукупність дій, процесів в ринкових умовах суб'єктами підприємницької діяльності, що призводять до конкурентної боротьби з метою досягнення конкурентних переваг на різних рівнях господарювання; це могутній механізм відбору підприємців.
А. Ф. Хайек	це процес, за допомогою якого люди отримують та передають знання

На етапі сучасної ринкової економіки знаходить прояв як

монополістична, так і олігополістична конкуренція. З огляду на це, проаналізуємо основні погляди науковців щодо тлумачення поняття «конкуренція» (таблиця)

Конкуренцію Й. Шумпетер характеризував як спонукальний мотив підприємницької діяльності, що не допускає тривалого існування доданої вартості й знищує її за допомогою того ж стимулу – прагнення до прибутку.

Рушійними силами розвитку суспільства є конкуренція, нововведення, підприємницький талант людини. Процеси підйому й занепаду, одиничні й численні явища у фазах циклів кон'юнктури він пояснював конкурентною боротьбою нових і старих комбінацій, у результаті яких з ринку витісняються старі підприємці й пов'язані з ними структури.

Аналізуючи трактування поняття «конкуренція» слід зазначити, що [12]:

а) поняття «конкуренція» більшість науковців з позицій системності й комплексності розкриває її сутність неповною мірою;

б) існує різноманіття підходів до формулювання поняття: як процес; як суперництво; як наявність на ринку достатньої кількості продавців і покупців, як боротьба; як механізм.

Поняття конкуренції в класичній економічній теорії визначається як суперництво, боротьба в отриманні найвигідніших умов господарювання.

Слід підтримати позицію професора О.Д. Гудзинського, який не ототожнює поняття конкуренції та суперництва і зазначає, що «конкуренція цивілізованої ринкової економіки існує тоді, коли той чи інший виробник позбавлений монопольної здатності встановлювати ціни і обсяг товарів на ринку» [3, С. 83-84].

Неоднозначні підходи, щодо розкриття і сутності категорії «конкурентостійкість». Так, Тридід О.М. стверджує, що під конкурентостійкістю підприємства слід розуміти здатність підприємства в порівнянні з конкурентами протистояти дестабілізуючому впливу факторів зовнішнього середовища [11]. З такою думкою автора дещо можна не погодитись, оскільки не враховані фактори внутрішнього середовища, які повинні бути адаптовані до змін у зовнішньому середовищі.

Позитивним вважаємо визначення автора Дикань В.Л., яке містить динамічний характер функціонування підприємства на ринку і дає змогу визначити його конкурентну позицію, де конкурентостійкість він розглядає, як динамічний процес специфічних відносин між виробниками однієї ж або аналогічної продукції, тобто стабільність положення на ринку одного виробника по відношенню до іншого [6].

Оберемчук В.Ф. конкурентостійкість характеризує, як динамічний процес специфічних відносин між виробниками однієї й тієї самої чи аналогічної продукції, тобто стабільність становища на ринку одного виробника щодо іншого [8]. Однак, як зазначає автор Судомир М. Р. [12] врахування тільки стабільного становища на ринку та динамічного характеру функціонування підприємства не є однією із умов втримання конкурентної нішу на ринку товарів та послуг.

Узагальнення точок зору науковців на розкриття сутності поняття «конкурентостійкість» систематизовано по 7 позиціях і представлено на рисунку.

Систематизація підходів до розкриття сутності поняття «конкурентостійкість»

Проаналізувавши різні підходи науковців щодо сутності даного поняття можна зробити висновок, що дана категорія є мало досліджуваною, сутність якої зводиться до: здатності забезпечити, втримати та розширити нішу суб'єкта господарювання на ринку під дією дестабілізуючих сил; стабільного положення на ринку; динамічного

характеру; забезпечення підприємству стійкості та здатності протистояти дестабілізуючому впливу навколишнього середовища [14].

Із вище сказаного слідує, що сутність тлумачення «конкурентостійкість» потребує уточнення.

В основу уточнення даної категорії ми вважаємо за необхідне покласти вимоги таких основних принципів як: сутнісної повноти та системності.

Слід погодитись з професором Гудзинським О.Д., який вважає, що організаційна взаємодія конкурентоздатності та конкурентоспроможності може сприяти забезпеченню конкурентостійкості соціально-економічних систем [2, с.45].

У ринковій системі господарювання, категорія «конкурентостійкість» є одними з ключових, оскільки в ньому виражаються економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові можливості не тільки окремого підприємства, галузі, але й економіки країни [9]. Підтримуємо позицію і Пономарьової М. С., яка конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запоруку стратегічного економічного розвитку розглядає, як здатність суб'єкта господарської діяльності діяти в умовах ринку, мати можливість, бажання та переваги до швидкого реагування в умовах змін соціально-економічного розвитку, адаптації конкурентних переваг, реалізації інноваційного потенціалу, утримання позицій стійкості на заданий період часу, з метою досягнення економічного зростання.

Узабезпеченні виходу економіки з кризового стану і стабільного її розвитку вирішальну роль відіграє науково обґрунтована не лише інвестиційна політика, а й політика підприємств їх конкурентостійкість. Саме вони визначають реальні джерела, здійснення раціональних і ефективних відтворювальних процесів від виконання технологічних програм, відтворювальних процесів на макро-, мезо-і мікроекономічному рівнях. Одночасно створюється й найсприятливіший інвестиційний клімат задля ширшого залучення, поряд з внутрішніми, іноземних інвесторів на взаємовигідних підставах [19,20], як ключових напрямів підвищення інвестиційної привабливості регіонів України.

Висновок. Дослідження суті дефініцій, що використовуються в сучасній літературі дозволило зробити висновок, що найбільш обґрунтованою є позиція Судомир М. Р., що забезпечить ефективне

ринкове господарювання економічних суб'єктів де під «конкурентостійкістю», слід розуміти системну готовність і здатність підприємств, у тому числі й сільськогосподарських, реалізувати сформований потенціал конкурентоздатності та конкурентоспроможності в просторовому та часовому вимірі й утримувати свою ринкову нішу в довгостроковому періоді господарювання, забезпечуючи цим ефективне функціонування економічних суб'єктів [13-20].

Бібліографічний список.

1. Булах І.В., Надтока Т. Т. Конкурентостійкість підприємства як економічне поняття та його значення в галузі зв'язку. *Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна*, 2004. Вип. 80. С. 156–161.
2. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): [монографія]. К. : ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.
3. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посібник. К.: ІПК ДСЗУ, 2010. 321 с.
4. Гудзинський О. Д., Нестеренко С. А. Формування результативної системи управління конкурентоспроможністю підприємств: методологічний аспект: [монографія]. «Ліга-Прес». Львів, 2014. 420 с.
5. Горбатов В. М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса. Х. : ИД «ИНЖЕК», 2006. 592 с.
6. Дикань, В. Л. Реформирование экономики Украины и конкурентоустойчивость предприятий. Х. : Основа, 1997.
7. Yermakov, O. Yu. and Sudomyr, M. R. (2019), Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm zrostannia konkurentostijkosti sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [Organizational and economic mechanism of growth of competitive resistance of agricultural enterprises], СВ "Komprint", Kyiv, Ukraine.
8. Оберемчук В. Ф. Стратегія підприємства : короткий курс лекцій. К. : МАУП, 2000. 128 с.
9. Пономарьова М.С. Конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку. Вісник ХНАУ. Серія “Економічні науки». 2016. № 1. С. 285 - 295. – 398 с

10. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи [Текст]: [монографія]. Х. : ІНЖЕК, 2003. – 328 с.

11. Тридід О.М. Комплексна оцінка конкурентного статусу підприємства. *Економіка розвитку. ХНЕУ*, 2002. № 2 (22). С. 75-76.

12. Судомир М. Р. Організаційно-економічний механізм зростання конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств: дис.... канд. економ. наук: 08.00. 04 [Електронний ресурс]. / Марія Романівна Судомир. 2017. Режим доступу до ресурсу: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/6136>.

13. Судомир М. Р. Організаційно-економічний механізм зростання конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств: дис.... канд. економ. наук: 08.00. 04 : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 08.00. 04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Судомир Марія Романівна – Мелітополь, 2017. 23 с.

14. Судомир М.Р. Конкурентостійкість як економічна категорія. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*, 2016. № 2. С. 210–215.

15. Судомир С. М. Теоретико-методологічні підходи визначення сутності поняття «Конкурентоздатність» в економічній літературі. *Агросвіт*, 2010. № 17. С. 36–37.

16. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг: Учебник. М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. 640с.

17. Рябуха М.С. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень / М.С. Рябуха, А.Є. Цицоріна // Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування. – Харків: ХНАУ 6(2007): 96-100.

18. Пономарьова М. С. Інструменти маркетингу в умовах зростання конкурентних переваг агробізнесу / М. С. Пономарьова, Н. О. Єфремова, О. П. Нагорнюк // Вісник ХНАУ. Серія Економічні науки. № 1. 2018. - С. 247-256

19. Іртищева І.О. Стратегічне антикризове управління як основа підвищення конкурентоспроможності національної економіки / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 146-149.

20. Іртищева, І. О. Підвищення конкурентоспроможності регіонів на інноваційній основі / І. О. Іртищева // Матеріали міжнар. наук.-практ.

конф. "Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи". – К., 2009. – С. 101–103

Подлужная О.Б., Федуняк И. А. Конкурентостойкость предприятий: признаки и условия возникновения. Проанализировав различные подходы ученых о сущности понятия «конкурентостийкисть» можем сделать вывод, что данная категория мало исследуемой, суть которой сводится к: способности обеспечить, удержать и расширить нишу предприятия на рынке под действием дестабилизирующих сил; стабильного положения на рынке; динамического характера; обеспечение предприятию устойчивости и способности противостоять дестабилизирующему влиянию окружающей среды.

С выше сказанного следует, что сущность толкования «конкурентостийкисть» нуждается в уточнении. В основу уточнения данной категории мы считаем необходимым положить требования следующих основных принципов как: сущностной полноты и системности. Согласно с профессором Гудзинский А.Д., который считает, что организационная взаимодействие конкурентоспособности и конкурентоспособности может способствовать обеспечению конкурентоустойчивости социально - экономических систем.

Поддерживаем позицию и Пономаревой М. С., которая конкурентостийкисть сельскохозяйственных предприятий как залог стратегического экономического развития рассматривает, как способность субъекта хозяйственной деятельности действовать в условиях рынка, иметь возможность, желание и преимущества к быстрому реагированию в условиях изменений социально-экономического развития, адаптации конкурентных преимуществ, реализации инновационного потенциала, удержания позиций устойчивости на заданный период времени, с целью достижения экономического роста.

Исследование сути дефиниций, используемых в современной литературе позволило сделать вывод, что наиболее обоснованной является позиция Судомир М. Г., обеспечит эффективное рыночное хозяйствование экономических субъектов где под «конкурентостийкистю», следует понимать системную готовность и способность предприятий, в том числе и сельскохозяйственных, реализовать сформирован потенциал конкурентоспособности и конкурентоспособности в пространственном и временном измерении и удерживать свою рыночную нишу в долгосрочном периоде хозяйствования, с беспечуючы этим эффективное функционирование экономических субъектов.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, конкурентоспособность, конкурентостийкість, предприятие, система, ценность, среда.

Podluzhna O.B., Fedunyak I.O. Competitiveness of enterprises: signs and conditions of emergence. Analyzing the different approaches of scientists to the essence of the concept of "competitiveness", we can conclude that this category is a little research, the essence of which boils down to the ability to secure, retain and expand the niche of an entity in the market under the influence of destabilizing forces; stable market position; dynamic nature; providing the enterprise with the sustainability and ability to withstand the destabilizing effects of the environment.

From the above, it follows that the essence of the interpretation of "competitiveness" needs clarification. In the definition of this category, we consider it necessary to lay down the requirements of such basic principles as essential completeness and systematic nature. We agree with Professor Hudzinsky O.D., who believes that the organizational interaction of competitiveness and competitiveness can contribute to ensuring the competitiveness of socio-economic systems.

We also support the position of Ponomarova M.S., who considers the competitiveness of agricultural enterprises as the key to strategic economic development as the ability of a business entity to act in a market environment, to have the opportunity, desires and advantages to respond quickly in the face of changing socio-economic development, adaptation competitive advantages, the realization of innovative potential, maintaining positions of sustainability for a given period of time, in order to achieve economic growth. The study of the essence of the definitions used in the contemporary literature has led to the conclusion that the most reasonable is the position of Sudomir M.R., which will provide efficient market economy of economic entities where under "competitiveness", one should understand the systemic readiness and ability of enterprises, including and agricultural, to realize the generated potential of competitiveness and competitiveness in spatial and temporal dimension and to maintain its market niche in the long term, all effective functioning of these economic agents.

Keywords: competition, competitiveness, competitiveness, competitiveness, enterprise, system, value, environment.

Стаття надійшла до редакції: 12.09.2019 р.